

Bernd Hofmaier

Per-Ola Börnfelt:

**Arbetsorganisation i praktiken. En kritisk
introduktion till arbetsorganisationsteori**

Stockholm: SNS Förlag 2009

Ett viktigt tema i akademisk forskning och undervisning handlar om arbetsorganisation, dock finns inget enskilt ämne som har detta tema som central uppgift. Istället finner man arbetsorganisation som delar i samhällsvetenskapliga, beteendevetenskapliga och tekniska discipliner och i ämnen som arbetsvetenskap. Forskningen är spridd över många olika discipliner och i förlängningen får forskningen också normativa inslag när resultaten av studierna överförs till praktiken och förpackade recept sprids till alltför verksamheter (för en diskussion se exempelvis Røvik 1998, Røvik 2008). Den litteratur som behandlar arbetsorganisatoriska och kanske i ännu större utsträckning organisatoriska studier är av olika kvalitet och dignitet. Där finns det ett spektrum från akademiska avhandlingar och vetenskapliga artiklar över böcker som vänder sig till praktiker till den så kallade flygplatslitteraturen med dess säljande layout. Arbetlivsforskaren P-O Börnfelt har tagit detta förhållande som utgångspunkt för att skriva en sammanfattande och, som han skriver i titeln på boken, kritisk introduktion till arbetsorganisationsteori. Till grund för denna bok ligger till stora delar P-O Börnfelts avhandling som

kompletterats med en genomgång av olika nyare organisationslitteratur och med vissa hänvisningar till författarens forskningsverksamhet (Börnfelt 2006).

Den inte särskilt omfattande boken (150 sidor) omfattar i sin första del efter en genomgång av vad arbete, arbetsorganisation och organisation är, en genomgång av klassiska arbetsorganisatoriska teorier och skolor som taylorism, *scientific management*, byråkrati, och socioteknik så som den utvecklades i Storbritannien och i Skandinavien. Därefter behandlar författaren olika varianter av den japansk-amerikanska kvalitetsrörelsen och modeller för processorganisering där *lean production* är i centrum för framställningen. I den sista delen av boken behandlas översiktligt olika

Bernd Hofmaier, professor i sociologi
med arbetsvetenskaplig inriktning,
Högskolan Halmstad
bernd.hofmaier@work.hh.se

former av vad som går under beteckningen lärande organisation. Boken avslutas med ett kapitel där författaren tar upp den ökade pressen i arbetslivet och på vilket sätt man kan koppla förändrade arbetsorganisationer till konsekvenser för individen i form av stress och sjukskrivning.

Att skriva en bok som, enligt författaren, vänder sig till både universitetsstudierande i olika ämnen på grundnivå och till fackligt aktiva och chefer i arbetslivet innebär en balansgång. Å ena sidan finns ett krav, eller snarare att man som författare känner ett krav att skriva i enlighet med akademiska kriterier genom bland annat källhänvisningar, referenshantering och vissa sätt att beskriva och argumentera på ett neutralt sätt. Å andra sidan känner man ett krav att skriva begripligt och samtidigt på ett sådant sätt att läsaren fortsätter att läsa. Författaren har lyckats någorlunda med denna balansgång även om man som student eller som vanlig läsare kan peka på olika svagheter. Källhänvisningarna är ganska många och ibland detaljerade, ibland förefaller de vara tagna direkt från författarens avhandling. I sådana fall ser man tydligt att de egentligen kräver en annan text för att kunna förstås. Överhuvudtaget är kriterierna för val av refererade källor oklara. Här finns en blandning mellan standardreferenser och andra hänvisningar som leder till att läsaren undrar varför just dessa är med. Detta blir särskilt tydligt eftersom en del av källorna är av äldre ursprung och många insatta läsare vet att det finns en mängd nyare och idag diskuterade studier. Risken blir därmed att den akademiska läsaren ser referenshanteringen som slentrianmässig, medan den icke-akademiska läsaren får sina fördomar bekräftade om hur akademiker skriver. Man skulle exempelvis också kunna underlätta för läsaren genom att skriva i vilken disciplin som undersökningarna genomförts eller forskarna arbetar inom. Även om detta inte är nödvändigt att göra vid alla hänvisningar, kan det vara bra då forskningen inom området arbetsorganisation utförs av företrädare för många discipliner som alla har sina specifika teorier och ibland också metoder.

Genomgången av olika arbetsorganisatoriska modeller och ansatser är något ojämn både med avseende på teoretiska förklaringar och med praktisk tillämpning, men att åstadkomma en bättre genomlysning av vissa ansatser är troligtvis svårt. Många av nutida kvalitets- och processmodeller förefaller att ha vuxit fram i praktisk tillämpning, speciellt gäller detta kanske för japanska arbetsorganisatoriska modeller. Den litteratur som finns om dessa ansatser är därmed också mer praktikerorienterad än teoretiskt formulerad. I dessa avsnitt saknas kanske också en tydligare koppling till utvecklingen i Sverige och speciellt tillämpningen av dessa modeller i andra sektorer än den industriella sektorn. Även om det nämns att exempelvis *lean production* i Sverige sprids till andra sektorer än den industriella, borde exempel på sådana tillämpningar beskrivas mera utförligt. I litteraturen om spridningen av organisationskoncept brukar man dessutom alltid

betona att sådana lösningar alltid måste anpassas för att överleva. Speciellt gäller ojämnheten avsnitten om den lärande organisationen och om kunskapsmanagement, vilka är relativt ytliga. Detta kan dock bero på att arbetsorganisationen som fenomen i dagens så kallade tjänste- eller kunskapssamhälle behöver analyseras och beskrivas på nytt. Boken har här för övrigt en alltför stor slagsida på industriell verksamhet.

Sista kapitlet handlar om konsekvenser av nya arbetsorganisatoriska former för den enskilde. Dessutom behandlas i ett kort avsnitt *New Public Management* (NPM) som dock inte utvecklas vidare. Om man bortser från att NPM i sig är intressant att diskutera – man kan exempelvis fråga sig om denna riktning verkligen sprids på det sätt som den hävdar att den gör – så har den uppenbart konsekvenser av arbetsorganisatorisk karaktär. Tyvärr är det avslutande avsnittet om globalisering och spridning av organisationsmodeller ytligt och känns snarare som en hastigt hopkommen avslutning än en sammanfattande analys.

Sammantaget kan man säga att boken visserligen har sina brister men att den kan användas som kursbok på grundnivå så som författaren har avsett. Den får dock i så fall kompletteras och fördjupas med annan och aktuell litteratur.

Referenser

- Börnfelt P-O (2006): *Förändringskompetens på industrigolvet: kontinuerligt förändringsarbete i gränlandet mellan lean production och socioteknisk arbetsorganisation*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Rövik K A (1998): *Moderna organisationer – trender inom organisationstänkandet vid millenieskiftet*. Malmö: Liber.
- Rövik K A (2008): *Management-samhället. Trender och idéer på 2000-talet*. Malmö: Liber.

